

שלג בשבת

הקדמה

עם הצטברות פיתית השלג הראשונים על פסגת החרמון, נאספות שאלות הלכתיות מיוחדות ומגוונות המאפיינות את השירות הצבאי בתנאים אלה. גדולי ישראל המשיכו ועסקו בתורה, המגנה ומצילה, גם בתנאי מזג אוויר קשים, ואף בשלג, וכך גם חיילי צה"ל עומדים על משמרתם ביום ובלילה בכל תנאי מזג אוויר.

שאלה: האם מותר ליטול ידיים בשלג? האם יש להשתדל להימנע מללכת על השלג? מוצב שבתעלות הקשר שבו, נערם שלג המונע הגעה מהירה לעמדות, האם מותר לפנות בשבת את השלג, כדי לאפשר ללוחמים שבמוצב גישה מהירה אל העמדות והרק"מ שבחצר המוצב?

א. מקור הדין

הגמרא במסכת שבת קובעת, שאסור לרסק את השלג:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף נא עמוד ב:

ואין מרזקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו. אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש.

הראשונים נחלקו בטעמו של דבר:

רש"י על תלמוד בבלי הנ"ל:

ואין מרזקין - כמו מרסקין - משברין לחתיכות דקות.

כדי שיזובו מימיו - משום דקא מוליד בשבת, ודמי למלאכה, שבורא המים האלו.

אבל נותן לתוך הכוס - של יין בימות החמה כדי לצנן, ואף על פי שנימוח מאליו, ואינו חושש.

לעומת זאת, יש מהראשונים שכתבו טעם אחר:

חידושי הרשב"א על תלמוד בבלי הנ"ל:

ולי נראה דמשום גזירת סחיטה דפירות העומדין למשקין נגעו בה, מפני שהברד והשלג למימיהן הן עומדין. ולפיכך לתת לתוך הכוס מותר, שאינו נראה כסוחט. ועוד הקילו בו לרסק בתוך הכוס כפירות דלאו בני סחיטה נינהו... וטעמא דמילתא, לפי שאע"פ שנקרש ונעשה עב, הכל יודעין שאין בו אוכל ושמימיו נסחטין מתוכו, אבל מים הם מתחלתן ועד סופן אלא שנקרשו לפי שעה, ולפיכך הקילו בהן לסוחטן לתוך הקערה או לתוך הכוס אלא שהחמירו בהן לסחטן ולרסקן בפני עצמן, כך נראה לי.

❖ **במה נחלקו רש"י והרשב"א ביחס לקרח?**

❖ **מדוע מותר לתת קרח או שלג שימס בתוך כוס עם מים?**

השולחן ערוך פסק להלכה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שכ סעיף ט:

השלג והברד, אין מרסקין אותם, דהיינו לשברם לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיו, אבל נותן הוא לתוך כוס של יין או מים והוא נימוח מאליו ואינו חושש; וכן אם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו, מותרים.

ב. איסור נולד בשלג שהופשר

הפוסקים נחלקו אם מותר לגרום להמסת שומן בשבת:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שיח סעיף טז:

מותר ליתן אינפאנדה (פשטידה של בשר) כנגד האש במקום שהיד סולדת ואף על פי שהשומן שבה שנקרש חוזר ונימוח. הגה: וכל שכן קדירה שיש בה רוטב שנקרש, שכשהשומן נימוח אינו בעין, דשרי. ויש מחמירין, ונהגו להחמיר, מיהו (אולם) במקום צורך יש לסמוך אסברא ראשונה.

וביאר המשנה ברורה את דעת המקלים:

משנה ברורה על השולחן ערוך הנ"ל ס"ק קב:

ואף על פי וכו' - ולא דמי לריסוק שלג וברד המבואר לקמן בסימן ש"כ ס"ט דאסור מטעם נולד שמוליד המים, והכא נמי הרי מתחלה היה עב וקפוי ועכשיו נעשה זך וצלול, דשאני הכא דלא עביד כלום בידיים אלא ממילא הוא נמחה, וגבי ברד נמי תניא אבל נותן הוא לתוך הכוס של יין לצננו ואינו חושש ואף על פי שנימוח כיון שהוא ממילא.

❖ **מדוע לדעת השולחן ערוך מותר לגרום להמסת השומן, אף שאסור לרסק את השלג?**

ובדעת המחמירים ביאר:

משנה ברורה על שולחן ערוך הנ"ל ס"ק קה:

סבירא להו דגם בזה שייך איסור נולד, ואפילו בקדרה שהשומן מעורב עם המרק. ולא דמי להא דאמרין אבל נותן הוא לתוך הכוס דהתם אין הברד ניכר כלל כשנמחה בהכוס, אבל שומן שנמחה צף למעלה וניכר הוא ואפי' להניחו בחמה שיהיה נמחה גם כן אסור לדעה זו.

❖ **לאור המתבאר, האם מותר לשים שלג בכוס שאין בה מים, שימס מעצמו?**

ג. נטילת ידיים ומשחק בשלג

כתב הרשב"א:

חידושי הרשב"א שבת דף נא עמוד ב:

והתירו לרסק אפילו ביד לתוך הכוס וכדתי בתוספתא (פ"ד הט"ו) אבל מרסק הוא לתוך הקערה.

אולם השולחן ערוך פסק:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שכ סעיף ט:

השלג והברד, אין מרסקין אותם, דהיינו לשברם לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיו, אבל נותן הוא לתוך כוס של יין או מים והוא נימוח מאליו ואינו חושש.

ודייק המגן אברהם:

מגן אברהם סימן שכ ס"ק יג:

משמע דלרסק בידים אסור, אבל הרמב"ן והר"ן והרמב"ם והמגיד משנה כתבו בשם התוספתא, דאפילו לרסק בידים לתוך הכוס שרי, דטעם האיסור שמא יסחוט פירות העומדין למשקין וכיון שנתערב במים לא גזרו.

❖ **נסה להסביר, מהי נקודת המחלוקת בין הראשונים לגבי ריסוק קרח בידיים בתוך הכוס?**

עוד פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שכ סעיף יא:

'והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

צריך ליזהר, בחורף, שלא יטול ידיו במים שיש בהם שלג או ברד; ואם יטול, יזהר שלא ידחקם בין ידיו, שלא יהא מרסק.

וכתב הביאור הלכה:

ביאור הלכה סימן שכ סעיף יא:

עין מגן אברהם, שכתב דלהמתירין לרסק לתוך הכוס גם בזה שרי, וטעמו משום דמעורב במי הנטילה ולא גזרו ביה. ואין להקל בזה, דדין זה העתיקו כמה וכמה ראשונים.

האחרונים ביארו, שבמידה ואין כל אפשרות אחרת מותר ליטול ידיו במים שיש בהם קרח, אך אין להתיר לשפשף את ידיו בקרח לצורך נטילת ידיים, גם בהיעדר מים אחרים:

פסקי תשובות אורח חיים סימן שכ אות יט:

ולכן מים או שאר משקין שמעורב בהם חתיכות קרח או ברד, יזהר לא ליטול ידיו מהם, אלא אם כן אין באפשרותו להשיג מים או להמתין עד שימס הקרח... וכל שכן שאסור לשפשף ידיו בשלג, ופעולה זו אסורה בהחלט לדברי הכל, ואף כשאין לו במה ליטול ידיו אסור לעשות זאת, אלא ישפשף ידיו בכל מידי דמקני ולא בשלג.

עוד למדו מכאן האחרונים, שאסור לשחק בשלג בשבת:

פסקי תשובות אורח חיים סימן שכ אות יט:

ולכן יש לימנע מלעשות כדורי שלג בשבת, שמא יבוא לרסק, וגם משום שדומה ל'בונה', וכל שכן שאסור לעשות 'בובות' ושאר צורות מיוחדות.

אך סייגו:

פסקי תשובות הערות סימן שכ הערה 210:

אין צריך למחות בילדים שלא הגיעו לגיל מצוות העושים כדורי שלג, כיון שאין הכוונה למען יזובו מימיו, ובדר"כ אינו פסיק רישא לכך, ואף אם זב מעט מים אין לו משמעות ודבר מועט הוא והולך לאיבוד, ומצד בונה הרי אין זה בנין המתקיים.

ד. הליכה על שלג

לגבי הליכה על שלג, כתב השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שכ סעיפים יג - יד:

דורס שלג ברגליו ואינו חושש. הר"מ מרוטנבורג מתיר להטיל מי רגלים בשלג, והרא"ש היה נזהר.

וביאר הט"ז:

טורי זהב אורח חיים סימן שכ ס"ק י:

ברגליו ואינו חושש. נראה דאע"ג דאי אפשר שלא יהיה נימוח והוי פסיק רישיה, מכל מקום לא גזרו בזה, כיון דאי אפשר להזהר מזה בימות החורף, דכל הארץ היא כך מלאה כפור וגליל והמנעלים הם לחים ונימס השלג שם.

והסביר את דבריו הפרי מגדים:

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן שכ ס"ק י:

פסיק רישיה בדרבנן נמי אסור, מכל מקום כאן אי אפשר להזהר, ולא גזרינן כהאי גוונא (באופן זה).

❖ **האם מותר לדרוס על שלג בשבת כאשר בוודאי יגרום להמסתו? מדוע?**

האחרונים סייגו הלכה זו:

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שכ סעיף כ:

וטוב להחמיר במקום שאפשר ליזהר בקל.

פסקי תשובות אורח חיים סימן שכ אות כא:

ומכאן נלמד, שיש לאדם לימנע בשבת מלדרוס על שלג כל שיש לו דרך פנויה בלי שלג (אך אין צריך להרבות בהילוך כדי למצוא דרך כזו), ולא ישפוך מים ולא ישתין על שלג כשבקל יכול למצוא מקום הפנוי משלג.

סייג נוסף כתבו האחרונים:

שמירת שבת כהלכתה פרק כה אות יג:

מותר לדרוס על שלג הנמצא על הקרקע, אף אם השלג נמס על ידי דריכתו, אם אמנם כוונתו לעבור דרך אותו המקום, אבל אין לדרוס עליו כדי להמיסו.

ה. פינוי שלג משום סכנה

לגבי פינוי סכנות מרשות הרבים פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שכ סעיף יח:

קוץ המונח ברשות הרבים, מותר לטלטלו פחות פחות מד' אמות; ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא (באופן ישיר), משום דחיישין (=חוששים) שמא יוזקו בו רבים, ובמקום הזיקא דרבים לא גזרו רבנן שבות.

לאור זאת, כתב הרבצ"ר הרב אייל קרים:

הרבצ"ר הרב אייל קרים, ביטחון שוטף באזור מושלג, מחניך ג: אולם, גם לו היה בהכשרת נתיב גישה אל העמדות או אל הסנקים, איסור דרבנן כלשהו הכרוך בפינוי השלג, מאחר שקיימת סכנת החלקה במהלך ריצת הלוחמים לעמדות בשעת אזעקה, וקיים חשש נזק לרבים, בעיקר משום שחלק מ"הקפצות המוצב" מתרחשות באישון לילה ואפילה, יש לומר שבמקום שישנו חשש שינזקו בו רבים, לא גזרו חכמים איסורי שבות... ואין צריך לומר שדבר זה מותר לשיטת המג"א... אלא אפילו לשיטת הריב"ש... מכל מקום כשהשלג מכסה את פני כל הקרקע ואת תעלות הקשר שבין העמדות, ולא ניתן להימנע מהחלקה, גם הריב"ש והתוספת שבת יודו, שמותר לעבור על איסורי שבות הכרוכים בפינוי השלג.

❖ **מה הסברא לומר שהריב"ש יתיר לפנות שלג לפי דברי הרב קרים?**

ו. הלכה למעשה

א. אסור בשבת לרסק שלג לשתייה, אך מותר לתת אותו בתוך כוס שימס מאליו. למנהג האשכנזים יש להקפיד שיהיו מים בכוס לפני שיתן בה את השלג.

ב. מותר ללכת על השלג בשבת, ואף להטיל מימיו עליו, אלא אם כן ניתן להימנע מכך בקלות.

ג. אין לטבול את הידיים בשלג בשבת, אף לצורך נטילת ידיים.

ד. אין לשחק בשלג או להכין בובות שלג בשבת, אך אין למחות ביד ילדים המקלים בכך.

ה. מותר לפנות שלג לצורך ביטחוני או בטיחותי בשבת, כגון שלג שנערם בדרך לעמדות השמירה.

ו. לדעת רוב הפוסקים שלג אינו מוקצה (שש"כ פרק טז סעיף מה ובהערות, פסקי תשובות סימן שלח אות ה).

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות:
bmlhalacha@gmail.com להצטרפות לקבוצת
ההלכה יומית לחיילים בוואצפ וקבלת דפי 'והגית בו'
(קבוצה שקטה), סרקו את הקוד:

'והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל. יוצא לאור
ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית.
מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן ההלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד
הלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"צ הרב חנניה שפרן.